

BELOAGATIK PELURA

aztelako erregeak Gipuzkoa eskuratu zuenean Nafarroak itsarua zuen irteera kendu zion, Oiarso zeritzan parteaz jabetzean. Inguru honetan, bereziki itsasotikako sarreren zaintzaile zen Beloagako torrea, bertatik ikuspegi ona bai dute Pasaia eta Bidasoaren sarrerak.

Oraindik ere hor daude torrearen oinarriak, bere solairu biribilak 5 metro ditu eta hormak 80 zentimetro sendoz.

Nafarroako Santxo Azkarraren denborak ziren, baina torrea bera lehenagokoa daiteke. Torrearen egitura nolakoa zen jakiteko Ahatsakoa (Garazin) har genezake eredu. Ahatsan, Iratirako bidearen gainera muino batean dagoen torre biribila, oraindik zutik dago, eta bere lehen berriak XII. mende haserakoak ditugu, Ahatsako jaunak Nafar erregeen zerbitzuko zirenekoak.

Neurriz eta solairuaren egituaz, bai Ahatsa eta bai Beloagak Urkulukoaren (hau ere Garazi partean) elkarkide oroitza dakarkigute, baina ez dira gauza bera. Urkulukoa, erromar garaikoa, haundiagoa izatez gainera hormen apaxoa hobeto landua eta ajustatua. Besteok, Ahatsa eta Beloaga, tipiagoak eta arruntagoak dira.

Beloaga izeneko torrearen arrastoak bilatu nahi dituenak nekez aurkituko ditu, zeren izen hori ahoz aho aldatuz etorri zaigu eta ez du lan erraza orain erabiltzen denetik jatorrizkoa ezagutzea. Hala ezagutu du bere aldakuntza: Beloaga, Feloaga, Peluaga, Pelua eta azkenik Pelu soilik.

Aldakuntza horietaz jabetzen ez direlako edo, oraindik badira leku-izenak gaur egun ahoz erabiltzen diren era hortan uztearen aldekoak. Badakigu eskribau askok zer-nolako hutsak egin zituzten deiturak idazterakoan; baina, hala ere, askozaz huts handiagoak ageri zaizkigu ahoz aho iritsi zaizkigunetan, batez ere azken mende honetan. Gure ustez, duela ehun urte edo gehiagotik agirien lekukotasunez ematen ez den toki-izena ez da fidagarria, gai hauetan okerrik handienak mende honetan egin direnezkerok, bereziki hizkuntzalaritzaz tautik jakin gabeko euskaltzaleak etimologiaren bila ibili direnean.

Izenen esan nahiari begiratu gabe ere, hara hor Beloagatik Pelura zelako aldakuntza ezagutu den. Ikus ditzagun agirien arabera:

1200. urtean Beloaga, gaur egun Peluko Torria deritzana. Fausto Arozenak *Gipúzcoa en la Historia* (Madrid, 1964) liburuaren 74. orrialdean zehatz dakarrenez, Rodrigo Jiménez de Rada-ren *Opera praecipua* deritzan kronikan Beloaga agertzen dena. Hinojosak berera gaizki aldatu bazuen ere, Manuel Lekuonak ere ongi ematen ditu torre honen berriak *Del Oyarzun Antiguo* (Donostia, 1959) liburuko 66. orrialdean; baina Beloaga edo Feloagako torrea ez da Arkale gailurrean, handik mendebaldera azken muinoan baizik.

XVII. mendean ordea Feloaga agertzen zaigu bertako deituratzat. Francisco Antonio Feloaga ospetsua, jatorriz oiartzuarra, Kalatraba Ordenakoa eta Napoles-ko Erregetzan senatore zena, zeinek 1675ean Madriddin *Euquiridion juriscontroversi* zeritzan liburu hura publikatu zuen, bere jatorrizko deituraren kontrobersiaz konturatzeke noski.

Joan zen mendearen erdian Diputazioak agertu zuen Nomenclátor de la Provincia de Guipúzcoa (1857) hartan oraindik Feloaga bezala jarraitzen zuen. Lau etxek zeramaten izen hori: *Feloaga, Feloaga-zar, Feloaga-berri eta Feloaga-chiki*.

Mitxelena *Apellidos vascos-en lehen argitalpenean* (Donostia, 1953). 35. orrialdean, aditzera ematen zigun *Feloaga*, ahoz *Pelu*-ra bihurtua aurkitzen zela. Beraz, lehen lehenarekin bikoiztua ez ezik hirukoiztua ere bazen, zeren gaur egungo telefono lista begiratu baizik ez dugu Irunen *Pelu* deiturak aurkitzeko. Hiri honetan denda bat ere bada deituratikako izen horrekin.

Bukaerako *-ga* edo *-aga* horren galera gauza ezaguna da Euskal Herriko leku-izenetan, eta *Pelu*-ri kentzean erraz ulertzekoa da nola geldituko den. Baita ere, esan nezake, euskaldunon ahoskeran maizenik *F*, *P*-ra aldatzen dugula. Azkenerako, Mitxelena aipatzen zuenari azken letra janaz dator Adolfo Leibarren "Contribución al conocimiento del Valle Oyarzun" deritzan lanean (1958 *Oyarzun* aldizkarian argitaratua), era honetara: *Pelu, Pelu-zar, Pelu-berri eta Pelu-txiki*. Eta beren gainerakaldeko muinoa *Peluko Torria*.

Gaur egun zer hauta zalantzarria baldin bada ere, gutienez, historian zehar zer izan den erakusten digu, hautagaiaren aukera eskainiz.

Mendez-mende datorzkigun izenok, eta noizbait ahoskatzean aldatu direnok, ez dugu uste hein batean maila hortaraino onargarri direnik, jatorrizkoa laburtu ez ezik itxuragabeturik uzten duelako, idatziz erabili behar direnean behintzat, bestela gure historia ukatzen ari gara eta jatorrasunaren kaltetan deiturak bihurrikatzen eta, aldi berean, hizkuntza bera zatitzen, pikortzen eta hausten.

Badakigu arazoa ez dela beti hain ximplea, Inoiz ahozkeraz datorrigun eboluzioa ere neurri batetaraino onartu beharra dugula, baina ez deformaturik deituen jatorrasunetik urrunduz doazenean, ezin ulerturik zentzu gabe hutsal bihurtzen direnean. Bestela, akabo! Ondoren gorde ezik hizkuntzaren kaltetan, historia agirien haria galtzea eta arkeologia aztarnarik ezin aurkitua, identitatea bera galtzea denezkerok.

Beloagatik Pelura izan den aldakuntza hori lekukotasun ederra dugu ahal den guzian leku-izenak agirien bidez ematen ikasteko. ○

Juan San Martin